

The Greek Review of Social Research

Vol 30 (1977)

30-31 Β'-Γ'

Συμβολή σε μια εθνοκοινωνιολογία της αιγαιοπελαγίτικης κοινότητας: Εισαγωγή στη μεθοδολογική θεώρηση

Βασίλης Παπαϊωάννου

doi: [10.12681/grsr.191](https://doi.org/10.12681/grsr.191)

Copyright © 1977, Βασίλης Παπαϊωάννου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Παπαϊωάννου Β. (1977). Συμβολή σε μια εθνοκοινωνιολογία της αιγαιοπελαγίτικης κοινότητας: Εισαγωγή στη μεθοδολογική θεώρηση. *The Greek Review of Social Research*, 30, 268-274. <https://doi.org/10.12681/grsr.191>

συμβολή σέ μιά έθνοκοινωνιολογία τῆς αἰγαιοπελαγίτικης κοινότητας

Εἰσαγωγή στή μεθοδολογική θεώρηση

τοῦ
Βασίλη Παπαϊωάννου

Κοινωνιολόγος

θεώρηση καί προβληματική

α. Ἀντικείμενο

Στή διάρκεια τῆς μελέτης στὸν τομέα τῆς ἀγρο-
τικῆς κοινωνιολογίας κι ἐθνολογίας, προσπαθή-
σαμε νά ἐργαστοῦμε γιά τὸ νησί τῆς Ἰκαρίας πού
βρίσκεται στὸ κεντρο-ἀνατολικό Αἴγαίο. Ὁ τί-
τλος τῆς μελέτης ἦταν: *Μορφές καί πρακτικὴ τοῦ*
χτισμένου χώρου τῆς Ἰκαρίας, παράδειγμα αἰ-
γαιοπελαγίτικου χώρου καί εἶναι ἐνδεικτικὸς τῆς
μεθόδου πού ἀκολουθήσαμε σ' αὐτὴν τὴν ἐρευνα.

Ὁ «χώρος», κι εἰδικότερα ὁ «χτισμένος χώ-
ρος», ἀποτελεσε τὸ στοιχεῖο πού ἐρευνήσαμε μέ
τὸ ξεκίνημα τῆς ἐργασίας μας. Χωρίσαμε τὸ πεδίο
ἐρευνας σέ διάφορες κατηγορίες χώρου καί προσ-
παθήσαμε ν' ἀναλύσουμε ἐμπεριστατωμένα ὅλα τὰ
μορφολογικά καί πρακτικά στοιχεῖα πού ἦταν δυ-
νατὸ νά βρεθοῦν μέσα σ' αὐτές τῆς «χωρικές μερί-
δες».

Πρῶτο στάδιο μᾶς ὀλόκληρης ἐρευνητικῆς
διαδικασίας ἦταν ἡ καθαρὴ περιγραφή καί παρα-
τήρηση σέ ὀρισμένα πλαίσια· στὸ στάδιο αὐτὸ,
δηλαδή, πού ὁ C. Lévi-Strauss θά τὸ χαρακτήριζε
«...γραφικὸ» κι ὄχι «...λογικὸ».

Μιά πρώτη παρατήρηση θά μπορούσε νά ὀδη-
γήσει στὴν ἀντίρρηση ὅτι ἡ μέθοδος πού ἀκολου-
θήσαμε ταυτίζεται μ' ἓνα στεῖρο στρουκτουραλι-
σμό. Ἡ ἀπαρίθμηση κι ἡ ἀνάλυση τῶν διαφορῶν
μερῶν τοῦ χωρικοῦ συστήματος τῆς Ἰκαρίας ἀπο-
τελοῦν, σέ συνδυασμὸ μέ τίς ἀντίστοιχες λειτουρ-
γίες, τὴ σπονδυλικὴ στήλη τῆς ἐρευνας κι ἐπομέ-
νως τὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς παραπάνω ἐπιστημονι-
κῆς μελέτης. Ἡ προσπάθεια ὁμως νά θεωρηθεῖ τὸ
παρὸν περιγραφικὸ στάδιο σάν τελικὸς σκοπὸς
τῆς μελέτης δὲν βοηθᾷ τὴν ἐθνολογία νά προχω-
ρήσει περισσότερο ἀπ' τὴν ἐποχὴ πού αὐτὴ (ἔδω
καί 50 χρόνια) προσπαθοῦσε νά καθιερώσει τὸν
ἑαυτὸ της καί νά ὀργανώσει τὸ ἀντικείμενο καί τὴ
μεθοδολογία της.

Ὁ ξεπερασμένος σήμερα πόλεμος γύρω ἀπ' τὸ
λεξιλόγιο καί τὴ χρησιμοποίηση πολλῶν διαφο-
ρετικῶν ὀνομασιῶν αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς ἐπιστή-
μης φανερώνει τίς ἀντιθέσεις τῶν διαφορῶν ἐπι-
στημονικῶν σχολῶν. Ἀπὸ μιά ἄλλη σκοπιά, θά
μποροῦσε κανεὶς νά παρατηρήσει ὅτι ἡ ἀναλυτικὴ
περιγραφή τῶν κατασκευῶν, τῶν μορφῶν καί τῶν
λειτουργιῶν τοῦ χώρου θυμίζει μιά τάση πρὸς
ἓναν «κουλτουραλισμὸ» (culturalisme) κι ἓναν ρο-
μαντικὸ ἐξωτισμὸ πού ὀδηγοῦν σέ μιά ἐπιθυμία
φυγῆς ἀπ' τὴν κοινοτοπία τῆς καθημερινῆς ζωῆς
μέσα στὸν βιομηχανοποιημένο χῶρο. Ἀλλὰ ἔτσι,
ὑπάρχει τέλεια σύγχυση μέ τὴ γεωγραφία ἢ τὴν
ἀποκαλούμενη σήμερα οἰκολογία, κι ἐπομένως ἡ
συμβολὴ τῆς κοινωνιολογικῆς κι ἐθνολογικῆς με-
λέτης εἶναι ἀμφίβολη. Εἶναι λοιπὸν ἀπαράιτητο

νά δώσουμε μερικές διευκρινήσεις έτσι ώστε να λείπει κάθε πιθανότητα παρεξήγησης.

Αυτή η «έξωτική» τάση θ' αναλυθεί συστηματικά στη συνέχεια της εργασίας μας γιατί αποτελεί ένα σταθερό και συνεχές φαινόμενο κάθε σύγχρονης οικονομικής, πολιτιστικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα το φαινόμενο αυτό το βρίσκουμε στο κίνημα «ρετρό» που έχει εισχωρήσει, στις μέρες μας, σ' όλα τα στρώματα της άρχουσας κοινωνικής τάξης, μέσα στην ελληνική αστική κοινωνία. Ή ύψηλή, ή μέση, κι ή μικροαστική τάξη μιλούν κι ενδιαφέρονται για το «λαϊκό» στοιχείο. Λαϊκά τραγούδια, λαϊκή αρχιτεκτονική, μόδα εμπνευσμένη απ' τις λαϊκές ένδυμασιες, ακόμα κι ευχετήριες κάρτες με παραστάσεις από τη λαϊκή αρχιτεκτονική κληρονομιά. Γενικά πρόκειται για ένα επιστημονικό κίνημα για την ανάζητηση του λαϊκού πολιτισμού. Και τίθεται άμεσως το ερώτημα: γιατί παρουσιάζεται σήμερα αυτό το ενδιαφέρον για το λαϊκό στοιχείο; Πώς εξηγείται χρονικά και τοπικά το φαινόμενο; Είναι πραγματικά φαινόμενο ή πρόκειται για μηχανισμό ή για μεταβλητή; Ή απάντηση στην παραπάνω ερώτηση προϋποθέτει ακόμα μία διευκρίνιση γλωσσικής αυτή τη φορά μορφής.

«Populaire» ή «laïque» :

Το άποκαλούμενο ελληνικά «λαϊκό στοιχείο» μπορεί ν' αποδοθεί με δύο διαφορετικούς όρους: τον όρο «populaire» και τον όρο «laïque». Ή ερώτηση είναι σημαντική γιατί ανάλογα με την απάντηση υπάρχει και ή αντίστοιχη *έθνολογική γνώμη* που πρέπει ό έρευνητής να υιοθετήσει. Άς προσπαθήσουμε σ' ένα πρώτο στάδιο να ξεχωρίσουμε εμπειρικά τις δύο έννοιες.

Ή οριοθέτηση των συλληπτικών πεδίων του «populaire» και του «laïque» βρίσκεται χαραγμένη σ' έναν κοινό άξονα προβληματικής κατεύθυνσης και δέν θα έπρεπε να θέτει προβλήματα υπερτερμινισμού, άν ή θεωρητική και μεθοδολογική έρμηνεία όπως και ή τυπολογία της ελληνικής μουσικής δέν ξεχωρίζει απ' την άλλη μεριά τη «δημοτική» και τη «λαϊκή» μουσική.

Όπως είναι γνωστό, ή πρώτη αναφέρεται στην περιφερειακή μουσική και στους τοπικούς ελληνικούς χορούς και τραγούδια, και προϋποθέτει τη χρησιμοποίηση ορισμένων μουσικών οργάνων. Όποσδήποτε όμως υπάρχει κι ή προϋπόθεση του ταξικού χαρακτήρα άφου αυτό τό είδος της μουσικής είναι συνδεδεμένο με μία συγκεκριμένη κοινωνική τάξη που έχει τις ρίζες της μέσα στην άγροτική κοινωνία της επαρχίας. Ή λαϊκή μουσική που προϋποθέτει υποχρεωτικά την παρουσία του μουσικού οργάνου, του «μπουζουκιού», βρίσκεται τή γένεσή της σε μίαν άλλη κοινωνική τάξη,

τό ύπο-προλεταριάτο των αστικών κέντρων.¹ Έπομένως, ξεχωρίζουμε δύο διαφορετικές «λαϊκές» μουσικές, που έντοπίζονται σε δύο διαφορετικούς χώρους, τόν άγροτικό και τόν αστικό.

Ό παραπάνω διαχωρισμός δέν ισχύει—άπ' όσα τουλάχιστο γνωρίζουμε—για τις ευρωπαϊκές λαϊκές μουσικές, όπου τό λαϊκό στοιχείο ταυτίζεται με τό επαρχιακό, τό περιφερειακό, τό άγροτικό. Άν και οι διάφορες επιστημονικές έρευνες που πραγματοποιούνται στον τομέα της λαϊκής μουσικής και του αντίστοιχου χορού του «ρεμπέτικου» προτιμούν τον χαρακτηρισμό του «populaire» σέ κυριολεκτική μετάφραση της έννοιας «λαϊκός»-«λαϊκή», από τη σκοπιά μας υιοθετούμε τον όρο «musique laïque» αντί «musique populaire» για να χαρακτηρίσουμε τή δική μας λαϊκή μουσική ξεχωρίζοντας την απ' τή δημοτική. Θά πρέπει να υπενθυμίσουμε έδώ ότι ή πρώτη φάση της μελέτης της άγροτικής νησιώτικης αϊγαιοπελαγίτικης κοινότητας πραγματοποιήθηκε μέσα στα πλαίσια μίας πρώτης έρευνητικής κι επιτόπιας προσπάθειας. Σάν τέτοια, ή προσπάθεια αυτή αποτελούσε μία πρόκληση και μία άμεση άσκηση στή λεπτομερή και λεπτολόγο παρατήρηση.

Κάθε έρευνα, στό ξεκίνημά της, άνεξάρτητα απ' τούς άμεσους ή μακροχρόνιους στόχους της, αρχίζει πάντα από μία πρώτη φάση «ανάγνωσης» και παρατήρησης των στοιχείων που συγκροτούν τά παρατηρούμενα φαινόμενα. Ή έρευνα περνά υποχρεωτικά απ' τό στάδιο της εξαντλητικής και συχνά μονότονης περιγραφής. Στό επίπεδο αυτό οι κίνδυνοι είναι μεγάλοι, και δέν είναι μόνο ή ανάγκη μίας σταθερής προσπάθειας «μικροβιολόγου», αλλά περισσότερο ό κίνδυνος άποπροσανατολισμού που μπορεί να προκληθεί απ' αυτήν τήν ίδια τήν παρατήρηση.

Ή παρούσα «... γραφική» φάση—έδώ της *έθνογραφίας*—πολλές φορές δέν συμβάλλει σέ καμιά πρόσθετη εξήγηση, αλλά ταυτίζεται με τόν τρόπο εργασίας του αρχιτέκτονα που μελετά τις πρώτες ύλες, τις μεθόδους κατασκευής, τις δομές ενός δεδομένου οικισμού, ή όποιοδήποτε άλλο «...γράφου» (δημογράφου, γεωγράφου...), που φέρνει στήν επιφάνεια τις παρατηρούμενες πραγματικές συμφωνία με τή γλώσσα της ειδικότητας του.

Τό πρόβλημα συνδέεται στενά με τή σχέση ανάμεσα στή θεωρία και τήν εμπειρία.² Ή πραγματοποίηση όποιοσδήποτε επιστημονικής έρευνας, που στερείται κάθε θεωρητικό ύπόβαθρο, αντίστοιχει σέ μία επαγγελματική άσυνειδησία άπέναντι στό άντικείμενο της μελέτης και περι-

1. Σ. Διαμιανάκου, *Κοινωνιολογία του ρεμπέτικου*, Έρμείας, 1976, σελ. 11-20.

2. Ν. Μουζέλη, «Θεωρία και εμπειρική έρευνα», *Βήμα*, 9-7-76.

ορίζεται ὑποχρεωτικά (στήν καλύτερη περίπτωση) σέ μία κοινωνιολογοῦσα δημοσιογραφία ἀφοπλισμένη ἀπό κάθε ἐπιστημονική ἀξία. Ἐπομένως ὑπάρχει μία συνεχῆς διαλεκτική σχέση ἀνάμεσα στή θεωρία καί τήν ἐφαρμογή τῆς, ὅσον ἀφορᾷ τή συγκέντρωση πληροφοριῶν, σχέση πού ἐξουδετερώνει τήν ἀντίληψη σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὑπάρχει προτεραιότητα στά ἐμπειρικά δεδομένα πού μέ τή σειρά τους ἀποτελοῦν τήν ἀπαραίτητη προϋπόθεση πού ὀδηγεῖ στή θεωρία. Ἡ ἀρχή κάθε ἐπιστημονικῆς διαδικασίας θρῖσκει τή γένεσή της στίς θεωρητικές θεμελιώσεις πού κατευθύνουν τήν ἐκπόνησή της. Ἐδῶ τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς ἀποδοχῆς ἢ τῆς ἀπόρριψης «τῆς θεωρίας».

Ἄν υἱοθετήσουμε τή διαλεκτική μέθοδο, οἱ πληροφορίες πού θά συγκεντρώσει ἡ «...γραφία» θ' ἀκολουθήσουν μία ἐπεξεργασία πού κλιμακώνεται σέ διάφορα ἐπίπεδα ἀνάλυσης, ἀπ' τὸ μικροσκοπικό μέχρι τὸ μακροσκοπικό, ἀπαιτώντας πάντοτε ἕνα μεγαλύτερο βαθμὸ ἀφαίρεσης. Ἀντίθετα, ἡ στατική ἀπαρίθμηση τῶν γεγονότων, περιορίζοντας τήν ἐπιστημονική ἔρμηνια σέ στατιστικές μετρήσεις, ὑποβιβάζει τή θεωρητική, μεθοδολογική, προβληματική σημασία τῆς ἐπιστημονικῆς διαδικασίας. Ἡ ἐπιχειρηματολογία τῆς ἀντίθετης ἄποψης ἐπικαλεῖται τήν ἀπόφαση γιὰ μία ἐπιστημονική ἀντικειμενικότητα ἠθικῆ ἀπὸ κάθε θεωρητική καί πρό πάντων ἰδεολογική ἐπιρροή. Ἡ παρόμοια διχοτόμηση τῶν δύο αὐτῶν πεδίων δραστηριότητας τῆς ἐπιστήμης πού ἀναπτύχθηκε ἀπ' τή μεταφυσική καί συντηρητική σκέψη ἐκδηλώνει τὸ βαθμὸ καί τὸ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τῶν ἐπιστημῶν σ' ἕνα δεδομένο χῶρο. Εἶναι ὅμως καιρὸς νά γίνει κατανοητὸ καί παραδεκτὸ ὅτι μία παρόμοια μεθοδολογία, στήν προσπάθειά της νά θεωρήσει τήν ἐμπειρία ἀνεξάρτητη ἀπὸ κάθε θεωρητικὸ ὑπόβαθρο εἶναι μία θέση πού ἀντιπροσωπεύει ἕναν ὀρισμένον τρόπο σκέψης καί πράξης *στρατευμένο*, καί σέ καμιά περίπτωση *οὐδέτερο* (ἢ ὅπως ἀποκαλεῖται ἀπ' τῆς ἀμερικάνικες σχολές ἀντικειμενικό). Τίποτα δὲν εἶναι ἀντικειμενικό. Κάθε πράξη ξεκινᾷ ἀπὸ μία θέση (*prise de position*) θεωρητική, ἰδεολογική.

Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐπίπεδο τοποθετοῦνται οἱ διαπληκτισμοί κι οἱ διαφορές στὸν τομέα τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν στήν Ἑλλάδα, παρεμποδίζοντας ἔτσι τήν καθιέρωσή τους. Ἀνακεφαλαιώνοντας τίς προβληματικές θεωρήσεις, καί σύμφωνα μέ τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνητικῶν μας ἐργασιῶν, μπορούμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι ἡ μελέτη τῆς σχέσης τῶν ἀναγκῶν τῶν κατοίκων τῆς Ἰκαρίας, σέ συνάρτηση μέ τὸ χῶρο, ἀπέτελεσε τήν «ἔθνογραφία» τῆς ἐρευνᾶς μας, τήν προσπάθεια δηλαδή περιγραφῆς ὁποιοῦδήποτε ἀντικειμένου ὕλικου στοιχείου, ἀλλὰ καί κάθε στοιχείου τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς, ἀτομικῆς ἢ συλ-

λογικῆς. Ἡ περιγραφή δὲν ἦταν παθητική, ἀλλὰ κατευθύνθηκε ἀπ' τὸν πλοῦτο τῶν δεδομένων.

β. Ἀντικείμενο καί διεπιστημονικὴ συνεργασία

Οἱ σχέσεις τῶν διάφορων ἐπιστημῶν συμβάλουν ὀπωδῆστοτε στῆ δημιουργία τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐρευνᾶς. Μέσα σ' ἕνα χῶρο ὅπου ἡ αὐτονομία μᾶς ἐπιστήμης, καί εἰδικὰ τῆς κοινωνιολογίας μέσα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, δὲν εἶναι ἀπόλυτη, παρατηρεῖται μιά συστηματικὴ προσπάθεια πού τείνει νά διαχωρίσει τίς ἀρμοδιότητες τῶν διάφορων ἐπιστημονικῶν κλάδων αὐθαίρετα, χωρίς τὸν ὑπολογισμό βασικῶν στοιχειωδῶν ἐπιστημονικῶν κριτηρίων, καθιερώνοντας «σύνορα» ἀρμοδιότητων σέ βαθμὸ πού ἡ ἐρευνητικὴ διαδικασία περιορίζεται σέ ἀπαράδεκτα στενά πλαίσια, κι ἐξασθενεῖ στήν ἀναζήτησή τῆς κάθε εἰδικῆς ἀρμοδιότητας.

Τὸ παραπάνω φαινόμενο εἶναι χαρακτηριστικό—κι ἀπ' τήν ἀντίφαση πού παρατηροῦμε ἀπὸ τήν ἄλλη πλευρά—τῆς συγκέντρωσης ὅλων τῶν προαναφερομένων ἐπιστημῶν στά χέρια ἀνθρώπων οἱ ὁποιοί μπροστὰ στήν ἔλλειψη τῆς αὐτονομίας τῆς κοινωνιολογίας ἐπιβαρύνονται κι ἐπιβαρύνουν τὸν ἐπιστημονικὸ τομέα μέ τή διάδοση τῆς κοινωνιολογικῆς σκέψης κάτω ἀπὸ αὐστηροὺς δογματισμοὺς ἄλλων ἐπιστημῶν. Τὸ παράδειγμα τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, κατὰ τήν ὁποία ἡ κοινωνιολογία δὲν μπορεί νά ὑπάρξει ἀν δὲν ξεκινᾷ ἀπ' τή νομική, ἀπ' τὸ δίκαιο, στὸν τόπο μας, εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νά ὑπογραμμίσει τὸν ἐπιστημονικὸ φυλετισμὸ πού ἐπικρατεῖ στοὺς κύκλους τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἀντίθεση αὐτῆς τῆς κατάστασης ὑποδηλώνει καί τήν ποιότητα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας καί τὸ ἐπίπεδο στοῦ φθάνει. Μ' ἄλλα λόγια, ὑπερεκτιμοῦμε τήν ἀναζήτηση τῶν ὁρίων ἐπέμβασης κάθε ἐπιστήμης, ἐπιμένουμε στήν ἀναζήτησή τῆς πρώτης καταγωγῆς τῶν φαινομένων, ἐνῶ ἄγνοοῦμε τίς σχέσεις καί τίς ἀλληλεπιδράσεις μεταξύ τους.

Ἡ συνέπεια ἀπ' τήν ὑπαρξὴ παρόμοιων συνθηκῶν εἶναι ὁ ἀποπροσανατολισμὸς τῆς πλειοψηφίας τῶν κοινωνιολογικῶν ἐργασιῶν πρὸς μία ἱστοριογραφία ἢ πρὸς μία γενικὴ κοινωνιολογία, παράλληλα μέ μιά ἀντίθετη τάση πού συνίσταται στήν ἀπομόνωση ἑνὸς φαινομένου καί στή μελέτη του ἔξω ἀπ' τὸ γενικότερο ἐπιδομικὸ κοινωνικὸ πλαίσιο μέσα στοῦ ὁποῖο τὸ εἰδικὸ αὐτὸ φαινόμενο ἀνήκει.

Συνεχίζοντας τή μελέτη μας πέρα ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐρευνητικὸ ἐπίπεδο, ἐλπίζουμε νά κατορθώσουμε νά ξεπεράσουμε τίς πολὺπλευρες κι ἀμφίβολες αὐτές φάσεις. Τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στίς διάφορες ἐπιστήμες (εἰδικότερα τίς κοινωνικές) μᾶς ἀπασχολεῖ πολὺ περισσότερο στοῦ σημεῖο τῆς σχέσης κοινωνιολογίας καί ἔθνολογίας, ἀφοῦ

ἡ προσπάθειά μας τοποθετεῖται ἀνάμεσα στὶς δύο παραπάνω γνώσεις. Ἡ σχέση τους δὲν μπορεῖ ν' ἀναλυθεῖ παρά μαζί με τὴν ἀνάλυση τῶν λόγων καὶ τῶν σκοπῶν ποὺ υἰοθετήσαμε στὸ ζεκίνημα τῆς ἐπιχειρήσεώς μας.

Σ' ἓνα χῶρο ὅπως ὁ τόπος μας, κράτος δηλαδή ποὺ γνωρίζει τὴ διαδικασία τῆς βιομηχανοποίησης μέσα στὰ πλαίσια τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὶς καθιερωμένες καὶ τὶς νέες ἀξίες, ποὺ προκύπτουν ἀπ' τὴν οικονομικὴ ἀλλαγὴ, γνωρίζει μιὰ μεταβατικὴ περίοδο. Ἡ μετάβαση ἀπ' τὴ γεωργικὴ στὴ βιομηχανικὴ οἰκονομία δημιουργεῖ νέες καταστάσεις καὶ μιὰ νέα σχέση δύναμης ἀνάμεσα στὴν ἀστική καὶ στὴν ἄγροτικὴ κοινότητα. Ἡ ἀγροτικὴ κοινότητα γνωρίζει τὴν ἀλλαγὴ. Καὶ σ' αὐτὸ ἀκρίβως τὸ ἐπίπεδο μορφοποιεῖται ἡ προβληματικὴ μας.

Γιατί ἡ νησιώτικὴ κοινότητα;

Ἡ νησιώτικὴ κοινότητα γνωρίζει σήμερα τὴ διαδικασίαν (processus) τῆς βιομηχανοποίησης. Χωρὶς νὰ ἐπεκταθῶμε στὴν ἀνάλυση τοῦ θροῦ βιομηχανοποίησης, πρέπει νὰ υπογραμμίσουμε ὅτι ἡ διαδικασία αὐτὴ δὲν σημαίνει μόνο ἐγκατάσταση μιᾶς βιομηχανικῆς μονάδας, ἐνὸς ἐργοστασίου, μέσα σὲ μιὰ νησιώτικὴ περιοχὴ. Βιομηχανοποίηση ἀποτελεῖ καὶ ἡ εἰσβολὴ τοῦ τουρισμοῦ μέ ὅλες τὶς συνέπειες ἐκμετάλλευσής τοῦ νησιώτικου χώρου. Ἐπομένως, στὴν παρούσα φάση τῆς «ἀγωνίας» καὶ τοῦ «χαροπαλέματος» μιὰ μελέτη εἶναι ἀπαραίτητη προκειμένου νὰ γίνουν κατανοητοὶ οἱ μηχανισμοὶ λειτουργίας ὄλων τῶν κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν, πολιτισμικῶν συγκυριῶν. Ἡ ἀναβολὴ μιᾶς παρόμοιας πρωτοβουλίας θά ἐντασσόταν μέσα στὰ πλαίσια ἀρχαιολογικῆς πιά καὶ ὄχι ἔθνο-κοινωνιολογικῆς μελέτης.

Ὁλοκληρώνοντας, καταλήγουμε στὴ διαπίστωση ὅτι ἡ προσπάθεια διαίρεσης τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας, τῆς διχοτόμησης τῆς κατανομῆς τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν καθηκόντων, δὲν λαβαίνει ὑπόψη τὴν ἐπιδομὴ μέσα στὴν ὁποία πρέπει νὰ συμπεριληφθεῖ κάθε ἐξεταζόμενο φαινόμενο.³ Γι' αὐτὸ, ἡ διεπιστημονικὴ συνεργασία εἶναι σημαντικὴ καὶ ἀπαραίτητη.

Ἡ μελέτῃ τῆς ἱεραρχικῆς κοινότητας, στὰ πλαίσια τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς προβληματικῆς μας, βρῖσκει τὰ περιθώριά της μέσα στὰ χωροχρονικὰ πλαίσια τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς τῆς Ἰκαρίας, μέσα στὰ ὁποῖα περιελθόνται ὅλες οἱ μορφές τοῦ πρωτότυπου τρόπου ζωῆς. Ἄν πρέπει λοιπὸν νὰ μελετηθοῦν οἱ τεχνικὲς σχέσεις ποὺ εἶναι στὴ βάση τῶν παραγωγικῶν σχέσεων, εἶναι

ἀπαραίτητο νὰ ἐξετασθεῖ τὸ ἴδιο τὸ οἰκονομικὸ σύστημα. Ἡ ἱεραρχικὴ ἠθολογία προϋποθέτει μιὰ κοινωνιολογία τῶν ἠθῶν, τῆς θρησκείας, τῆς οἰκογένειας... Τὸ ἴδιο, μιὰ ἔθνολογία τῆς ἱεραρχικῆς κοινότητας χωρὶς κοινωνιολογία, περιορίζεται σὲ μιὰ ἔθνογραφία καὶ μόνο. Ἀκόμα, ἂν λάβουμε ὑπόψη τὴ δύσκολη θέση στὴν ὁποία βρῖσκαται ἡ κοινότητα, μιὰ ἐπιχείρηση ποὺ θά ἐνδιαφερόταν μονάχα γιὰ τὴν ἀπογραφή τῶν πολιτιστικῶν «ἀπολείων» καὶ ὑπολειμμάτων» περιορίζοντας τὸν χῶρο τοῦ κοινωνιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος, θά ταυτίζονταν μέ μιὰ πολυτέλεια ποὺ θυμίζει τὴν ἐντονη ἀναζήτησιν τοῦ ἐξωτικοῦ λαϊκοῦ στοιχείου ἀπὸ μέρους τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἡ θέση ποὺ κατέχει ἡ ἀγροτικὴ κοινότητα μέσα στὸ οἰκονομικὸ σύστημα, ἡ στάσις καὶ ἡ ἀντίδρασή της μέσα ἀπ' τὴν σχέση δύναμης «ἀστικός-ἀγροτικός», ἡ παρατήρησις τοῦ Linton σύμφωνα με τὴν ὁποία ἡ μετάβαση ἐνὸς πολιτιστικοῦ στοιχείου ἀπ' τὴν μιὰ κοινωνία στὴν ἄλλη, ποὺ ὀδηγεῖ σὲ μιὰ ἀλλαγὴ τοῦ στοιχείου αὐτοῦ ἀναθεωρημένου σύμφωνα μέ τὰ «patterns» τῆς κουλτοῦρας ποὺ τὸ δέχεται, ἡ ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα πότε ὑπάρχει ἀποδοχὴ, ἄρνησις ἢ ἐπιλογή τοῦ στοιχείου (τοῦ ξένου, τοῦ νέου), ἀντιδράσεις μ' ἄλλα λόγια ποὺ ἐκφράζουν τοὺς κανονισμοὺς τῆς κοινωνικῆς ὀργάνωσής καὶ τῶν ἀξιών, ὅλα τὰ παραπάνω ἀποτελοῦν ἐρωτήσεις ποὺ ὑπαγορεύουν τὴν ἀνάγκη ἐκτίμησις τοῦ τύπου τῶν πληροφοριῶν ποὺ πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦν.

γ. Κοινωνιολογία – Γεωγραφία

Εἶναι ἀπαραίτητο στὸ σημεῖο αὐτὸ, νὰ διευκρινήσουμε κάθε ἀμφιβολία ποὺ προκύπτει ἀπ' τὴ συνάντησις κοινωνιολογίας καὶ γεωγραφίας. Ἡ σχέση τῶν δύο ἐπιστημῶν ἐγείρει μεθοδολογικὰ προβλήματα κάθε φορὰ ποὺ συναντιοῦνται μέ τὴν εὐκαιρία ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν στὸν ἀστικὸ ἢ στὸν ἀγροτικὸ χῶρο ἄλλὰ καὶ γενικότερα σὲ θέματα οἰκισμοῦ. Ἡ σύγχρονη τοποθέτησις τῆς γεωγραφίας τῆς δίνει μεγάλες ἀρμοδιότητες. Ὁ Pierre George⁴ ὀρίζει τὰ καθήκοντα τῆς γεωγραφίας ὡς ἐξῆς: «Ἡ γεωγραφία ἔχει σάν ἀντικείμενο τὴ γενικὴ καὶ εἰδικὴ μελέτῃ ὅποιουδήποτε στοιχείου ποὺ προσδιορίζει τὴ ζωὴ τῶν διαφόρων ἀνθρώπων συνολοκοιτητῶν... Ἐπερνᾷ τὶς ἀρμοδιότητες τῶν ἄλλων ἀνθρωπιστικῶν ἐπιστημῶν ἀκόμα καὶ αὐτῆς τῆς κοινωνιολογίας, διορίζοντας τὸν ἑαυτοῦ τῆς ἐρευνα ὄλων τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων καὶ αἰτιολογιῶν ποὺ ἀφοροῦν τὴν κατάστασις καὶ τὴ δυναμικὴ τῶν συλλογοκοιτητῶν.» Ὁ τόσο πολυδιάστατος καὶ λαμπρολόγος ἕλλησ τῆς γεωγραφίας ἐκφράζεται πραγματικὰ στὴ χαρτογραφία καὶ ποθενά ἄλλοῦ. Ἡ χαρτογραφία εἶναι μιὰ τεχνικὴ

3. Bourdieu-Passeron-Chamboredon, *Le métier de sociologue*. Ἐκδ. Mouton, 1ο καὶ 2ο μέρος.

4. P. George, *Sociologie et Géographie*, PUF, σελ. 8-9.

συγκριμένης παράστασης ἐνός φαινομένου πού ἀναφέρεται στό χώρο. Μ' ἄλλα λόγια, τεχνική ἀνάλογη μέ τήν τεχνική τῶν στατιστικῶν πινάκων τῆς δημογραφίας.

Ἄλλά, μιά ἀνθρωπιστική ἐπιστήμη δέν περιορίζεται σέ μιά ἀπλή τεχνική γραφικῆς παράστασης. Ἡ γεωγραφία εἶναι μιά περιγραφική ἐπιστήμη συνεχῶς συνδεομένη μέ τό ἐργαστήριό τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Δέν ὑποτιμοῦμε τή συμβολή τῆς στήν ἐξήγηση τῆς σχέσης «φύση-ἄνθρωπος». Ἡ ἐξέταση τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο ὁ «ἄνθρωπος-κατοίκος» ἐξουσιάζει τή φύση, ἡ ἀνάλυση τῶν ἰδιομορφιῶν τοῦ φυσικοῦ χώρου καί τῆς ἐπιρροῆς του πάνω στόν ἄστικό καί τόν ἀγροτικό οἰκισμό, ἀποτελοῦν ἀποκλειστικά τά θέματα πού ὀριοθετοῦν τόν ἐρευνητικό χώρο τῆς γεωγραφίας.

Ἡ κοινωνιολογία λαβαίνει ὑπόψη τῆς τίς ἰκανότητες τοῦ «ἄνθρώπου-κατοίκου» πού ἐντοπίζει ὁ γεωγράφος γιά νά προσδιορίσει τίς ἰκανότητες τοῦ «ἄνθρώπου-παραγωγού», τοῦ «ἄνθρώπου-καταναλωτή», τοῦ «κοινωνικοῦ-ἄνθρώπου». Ἐπομένως, ἡ ἀρμολογία τῆς γεωγραφίας περιορίζεται ἀντί νά ἐπεκτείνεται.

Ἡ χαρτογραφία, τό σημαντικότερο μέσο ἐκφρασῆς τῆς, προσφέρει στατικές πληροφορίες, τή «φοτογραφία» μιάς χωροταξικῆς κατάστασης, ἡ ἀκόμα μιάς κατάστασης πού ἐξελιίσεται. Ἄλλά τό γεγονός ὅτι ἡ γεωγραφία μπορεῖ νά πραγματεῦται τό λέγομενα σήμερα «ἀστικά δίκτυα» (réseau urbain) ἢ περιοχές (région-portion d'espace) χωρίς πραγματικά ὄρια, δέν ἀρκεῖ νά ἐπιβεβαιώσει τή γεωγραφική ἐνότητα πού ἐπικαλοῦνται οἱ ἐπιστήμονες τῆς σέ ἀντίθεση μέ τόν δῆθεν κοινωνιολογικό κατακερματισμό. Ἡ παρατήρηση εἶναι ἀνακριθῆς γιατί ὁ κατακερματισμός προϋποθέτει τεχνητές διχοτομήσεις πού ἡ κοινωνιολογία δέν ἐγγυᾶται. Τό νά ὑποστηρίξει κανεῖς ὅτι ἡ γεωγραφία λαβαίνει ὑπόψη τῆς πολλοῦς διαφορετικούς παράγοντες ἐνῶ ἡ κοινωνιολογία κινεῖται μέσα σέ ἴδιες τυπολογίες, εἶναι σά νά ὑποστηρίζει π.χ. ὅτι ἡ δημογραφία, μέ τήν πυραμίδα ἡλικιῶν ἐνός πληθυσμοῦ πού παρουσιάζει ἕνα κενό σέ μιά δεδομένη στιγμή, εἶναι σέ θέση νά ἐξηγήσει ὅχι μόνο τήν αἰτία τοῦ κενοῦ ἀλλά καί τούς λόγους πού προκάλεσαν τήν «αἰτία τοῦ κενοῦ». Ἡ ὑπόθεση εἶναι λανθασμένη, καί εἶναι καιρός νά τονισθεῖ ὅτι ἡ γεωγραφία εἶναι γιά τήν κοινωνιολογία, ὅτι ἡ ἐθνογραφία γιά τήν ἐθνολογία.

δ. Ἐθνολογία, ἀνθρωπολογία, λαογραφία

Στίς γραμμές πού ἀκολουθοῦν δέν πρόκειται νά συνεχίσουμε τίς διαμάχες γιά τήν καθιέρωση τῆς μιάς ἢ τῆς ἄλλης ὀρολογίας ἀν καί ἡ πληθωρικότητα τῶν ὀνομασιῶν ἀπαιτεῖ μιά ξεκάθαρη τοποθέτηση μπροστά σ' ἕνα βασικό πρόβλημα περιεχομένου κι ὄχι μόνο μορφῆς. Ἐθνογραφία, κοι-

νωιογραφία, ἐθνολογία, κοινωνιολογία, κοινωνική ἀνθρωπολογία, πολιτιστική ἀνθρωπολογία, πολιτιστική ἱστορία, φολκλόρ, λαογραφία, ἀκόμα καί κοινωνική μορφολογία, εἶναι ὅλες ὀρολογίες πού συνεπαίγονται συγκεκριμένα ἀντικείμενα μελέτης, συγκεκριμένες μεθοδολογίες ὅπως καί μιά ἀκριβῆ ὀριοθέτηση τῶν ἐπεμβάσεων κάθε μιάς ἀπό τίς παραπάνω ἐπιστήμες.

Ἡ συνεχῆς μετωπική σύγκρουση τοῦ κοινωνικοῦ καί τοῦ πολιτιστικοῦ παράγοντα ἐντοπίζεται σάν αἰτία στή βάση ὅλων τῶν θεωρητικῶν διαφορῶν ἐνιαχυμένη ἀπ' τό βαθμό τῆς συμβολῆς τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας, καί τῆς ψυχολογίας στή μελέτη μιάς δεδομένης κοινωνικῆς ὁμάδας. Θά περιοριστοῦμε σέ μιά παρουσίαση τοῦ προβλήματος «ἐθνολογία-λαογραφία», πού εἶναι ἀπ' τά βασικά προβλήματα διαφορᾶς ἀπόψεων, ὅσον ἀφορᾶ τήν ἀντιμετώπιση καί τήν ἐφαρμογή τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης. Πιῶ συγκεκριμένα, οἱ ἀπόψεις μοιράζονται ἀνάμεσα στοὺς ὑποστηρικτές τῆς «ἐθνολογίας» καί τοὺς ὑποστηρικτές τῆς διατήρησης τοῦ ὄρου «λαογραφία».

Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ ὄρος «λαογραφία» καθιερώθηκε στά 1883 ἀπ' τόν Ν. Πολίτη, ὁ ὁποῖος ἀναζητοῦσε τήν ἐρμηνεία τοῦ ὄρου «folklore» ἢ «Volkskunde». Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου καί τήν ἐξέλιξη τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, φθάσαμε σήμερα στά ἐρωτήματα πού θέτει ἡ ταύτιση τῆς λαογραφίας καί τῆς ἐθνολογίας.⁵

Ἡ ἐξέταση τοῦ θέματος πρέπει νά ξεκινήσει ἀπ' τίς πρωτότυπες παραδόσεις πού ἐξετάζει ἡ ἐλληνική λαογραφία πού ὑπαγορεύουν καί τή συγκρότηση τοῦ συλληπτικοῦ πεδίου τῆς συζητημένης εἰδικότητας. Πρόκειται πρῶτα γιά μιά ἐθνοκεντρική παράδοση, πού διαδόθηκε ἀπ' τήν κλασική σχολή καί πού ὄρισε σάν ἀντικείμενο τῆς λαογραφίας τήν ἀποκλειστική μελέτη τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δημιουργώντας ἕναν διαχωρισμό ἀνάμεσα στήν ἐθνολογία (ἐπιστήμη πού μελετᾶ τή ζωὴ τῶν ξένων λαῶν, θηρῶν, πρωτόγονων) καί τῆς λαογραφία (ἐπιστήμη πού μελετᾶ τήν ἐλληνική κοινωνική πραγματικότητα).⁶ Ἡ παραπάνω τάση βρίσκει τίς ρίζες τῆς σ' ἕναν ὑπερβολικό «διαδοσικισμό» (diffusionisme) πού ξεχωρίζει ἀνώτερους ἀνεπτυγμένους, καί κατώτερους ὑνάπτουκτος πολιτισμούς. (Ἄς μὴ λησμονοῦμε ἐδῶ τήν ἀπουσία στήν ἐλληνική γλώσσα δύο διαφορετικῶν ὄρων γιά τήν ἀπόδοση τῶν ὄρων «civilisation» καί «culture». Υἱοθετοῦμε γι' αὐτό τόν ὄρο «κουλτοῦρα».)

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐθνολογικῆς ἰδέας μέ τόν πολιτισμικό δυισμό τοῦ Μ. Mauss, τὰ Tristes Tropiques τοῦ C. Lévi-Strauss, ἀφῆνει

5. Μ. Μερκαλή, *Σημειώσεις Λαογραφίας*, Ἰωάννινα, 1976.

6. Σ. Δαμιανάκου, *Κοινωνιολογία τοῦ ρεμπέτικου*, Ἐρμείας, 1976.

αδιάφορη τήν ελληνική λαογραφία.» Στά 1830 οι ανακοινώσεις του Γερμανού αρχαιολόγου Fallmeyer για τήν άνυπαρξία συγγένειας άνάμεσα στους άρχαίους καί τούς σύγχρονους Έλληνες συμβάλλουν στή διατήρηση τής έθνοκεντρικής τάσης. Ή ελληνική λαογραφία μετατρέπεται έτσι σε μία μελέτη έθνο-ιδεολογική του λαϊκού πολιτισμού μέ στόχο τήν άναζήτηση τής προέλευσης του λαού τής. Τά παραδοσιακά ρεύματα πού διαδόθηκαν άπ' τήν κλασική «διαδοσικιστική» σχολή προτρέπουν στήν άναθεώρηση τής ισχύος τών λαογραφικών θέσεων πού συνδέουν κάθε έρμηνεία τών ήθών καί έθιμων μέ δοξασίες τών άρχαίων Έλλήνων.

Ένα άλλο πρωτότυπο φαινόμενο άπ' τήν παράδοση τής ελληνικής λαογραφίας είναι ή ύπαγωγή τής στή λογοτεχνία, γεγονός τό οποιο τήν άπομόνωσε άπ' τά διάφορα ρεύματα τών κοινωνικών επιστημών. Ή λαογραφία παρέμενε ή μελέτη τής λαϊκής λογοτεχνίας, τών διηγημάτων, τών μύθων, τών παροιμιών, τών λαϊκών τραγουδιών. Τό λαογραφικό γεγονός παρέμενε ανεξάρτητο άπ' τό κοινωνικό. Ο «λαός» παρέμενε ένα άμορφο αντίκειμενο μελέτης μέσα στό οποιο άναζητούσαν έμφυτες ψυχικές τάσεις πού χαρακτηρίζουν ειδικά τόν «Έλληνα», ανεξάρτητα άπ' τήν ταξική του καταγωγή. Άγνοούνταν έτσι οι σχέσεις άνάμεσα στό φαινόμενα, πού αποτελούν τήν ολοκλήρωση του πολιτιστικού συμπλέγματος (complexe culturelle). Αυτές τīs ψυχολογικές συμπεριφορές επικαλείται ή λαογραφία για νά παρατηρήσει στήν κοινωνιολογία ότι παραμένει αδιάφορη. Πρόκειται πραγματικά για παρατήρηση πού προκύπτει άπ' τό ίδιο χωρο-χρονικό πλαίσιο μέσα στό οποιο κινούνται οι δύο έπιστήμες.

Σήμερα ή διαμάχη τοποθετείται σ' ένα διαφορετικό επίπεδο. Για τούς ύποστηρικτές του όρου λαογραφία, λαογραφία είναι ή μελέτη του λαϊκού πολιτισμού κάθε λαού, τών τάσεων καί τών στρωμάτων πού τόν αποτελούν, ενώ έθνολογία είναι ή μελέτη τών πρωτόγονων κοινωνιών. Για τούς άλλους υπάρχει ή πρόταση ής συγχώνευσης τών δύο όρων. Όσοι ύποστηρίζουν τή διατήρηση του όρου «λαογραφία» έχουν καί μία πρόσθετη δικαιολογία: ή έκφραση αυτή είναι πιο κοντά στήν έννοια τής κοινωνίας καί τών κοινωνικών τάσεων, ενώ ο όρος «έθνος» συνδέεται περισσότερο μέ ένα αίσθημα πατριωτικό χαρακτηριστά.

Νομίζουμε ότι είναι καιρός νά ξεπεραστεί αυτή ή ψευδοδιαμάχη. Είναι άπαράδεκτο για τό ίδιο αντίκειμενο μελέτης, για τήν ίδια προβληματική καί μεθοδολογία νά υπάρχουν δύο διαφορετικοί καί τόσο άντιμαχόμενοι όρισμοί. Πρόκειται για τήν ίδια έπιστήμη, καί κάθε συζήτηση πάνω στήν «ποικιλία» τών όνομάτων οδηγεί στήν ένότητα. Μπορούμε νά ύποστηρίξουμε ότι λαογραφία= έθνογραφία+έθνολογία. Μέ τή διευκρίνιση ότι

πρέπει νά ξεχωρίσουμε τήν ύπαρξη μιάς άστικης καί μιάς άγροτικής λαογραφίας, ενώ μέχρι τελευταία, μιλώντας για λαογραφία, έννοούσαμε μόνο μία άγροτολογία. Όπωςόποτε όμως δέν παραδεχόμαστε τόν όρο «άνθρωπολογική λαογραφία», πού άποτελεί μεταφραστικό βαρβαρισμό χωρίς έννοιολογικό περιεχόμενο. Τήν άνθρωπολογία μπορούμε νά τή χαρακτηρίσουμε κοινωνική, πολιτισμική ή πολιτιστική, αλλά προκειμένου για τόν όρο λαογραφία, λόγω τής παρουσίας του «λαο»..., ή προσθήκη κοινωνική, πολιτιστική ή άνθρωπολογική είναι πλεονασμός. Τό πρόβλημα συσχετίζεται άμεσα μέ τόν όρισμο του λαϊκού στοιχείου, μέ τόν λαϊκό πολιτισμό κι ειδικότερα μ' έναν πιο συγκεκριμένο τομέα, τήν ήθολογία, τά ήθη, τά έθιμα. Τά ήθη, λέει ο Μ. Μερακλής, «άποτελούν ένα δείκτη τής κοινωνικής καί πνευματικής ζωής ενός λαού, τό 'άμορφο' ακατέργαστο πρώτο ύλικό τής συμπεριφοράς τών κοινωνικών ομάδων... Τά έθιμα είναι μορφοποιημένα ήθη... παίρνοντας ένα καθορισμένο τυπικό λειτουργίας πού καθιερώνεται μέ τήν επανάληψη...».

Έθνο-κοινωνιολογία:

Άς προσπαθήσουμε άντί επιλόγου νά εκφράσουμε μερικές σκέψεις γύρω άπ' τό νεολογισμό τής έθνο-κοινωνιολογίας.

Πραγματικά, ή έκφραση μās δημιουργεί έρωτηματικά όσον άφορά τήν πραγματική έννοιά της καί τή διαφορά τής από τήν κοινωνιολογία καί τήν έθνολογία. Είναι φυσικό, ή ύπαρξη πολλών έκφράσεων, πού όρίζουν τīs προαναφερόμενες επιστήμες, νά επιτρέψει όποιοδήποτε συνδυασμό άνάμεσα τους. Έτσι, ή έθνο-κοινωνιολογία καθιερώθηκε στα δυτικο-ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Γιατί ή λέξη έθνο-κοινωνιολογία; Τί άντιπροσωπεύει ή έθνολογία άν όχι τήν κοινωνιολογία τής έθνογραφίας; Ή ύπαρξη του νεολογισμού δέν θά μπορούσε νά δημιουργήσει τό παρεξηγημένο προηγούμενο ότι ή έθνολογία στερείται κάθε κοινωνιολογίας (μήπως δέν ύπάρχει κιόλας αυτή ή παρεξηγησή);, όποτε καί μετατρέπεται σε μία έθνογραφία:

Έπιστρέφοντας στή σχέση «λαογραφίας-έθνολογίας», ή ύπαρξη τής έθνοκοινωνιολογίας θά μπορούσε νά όνομασθεί καί λαοκοινωνιολογία σάν άκριβής έρμηνεία τής ethno-sociologie, ή άκόμα—λαβαίνοντας ύπόψη τήν ταύτιση τών δύο επιστημών—καί «λαολογία», πού θά ήταν ή κοινωνιολογία τής λαογραφίας.

Αντιλαμβανόμαστε πόσο μακριά μπορεί νά οδηγήσει ή δημιουργία καί ή καθιέρωση μιάς νέας επιστημονικής όρολογίας. Άν όμως μία παρόμοια καθιέρωση δέν συνεπάγεται παράλληλα καί μία πρακτική χρησιμότητα στήν εφαρμογή

της, τότε εἰλικρινά δέ βλέπουμε τή βοήθεια πού θά μπορούσε νά μᾶς προσφέρει ἡ καθιέρωση τοῦ ὄρου ἔθνοκοινωνιολογία ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλου ὄρου καθιέρωση. Μήπως πρόκειται σέ τελική ἀνάλυση γιά μιᾶ διαίρεση ἐπιστημῶν ὅλο καί περισσότερο εἰδικευμένων; Ἄν ναι, ποιᾶ ἡ χρησιμότητά της; ἄν ὄχι, γιατί ὑπάρχει;

Πιστεύουμε ὅτι ἡ παραπομπή στήν ἱστορία τῆς ἔθνολογίας θά μᾶς ἐπιτρέψει νά ἐκτιμήσουμε ἕναν ὀρισμένο ἀριθμό χρησίμων ὑποθέσεων. Ἄπό τά

πρῶτα κείμενα ταξιδιωτικῶν ἐντύψεων μέχρι τή δυναμική κοινωνιολογία τοῦ G. Balandier, ἡ ἐπισημονική σκέψη διέσχισε μιᾶ διαδρομή ἀπ' τό «ἀπλό» στό «περίπλοκο», ἀπ' τό «εἰδικό» στό «γενικό», ἀπ' τήν προσωπική ἐντύπωση στήν τόσο πολυσυζητημένη κι ἀναζητημένη «ἀντικειμενική παρατήρηση». Ἡ ἐξέλιξη αὐτή θά μᾶς ἐπιτρέψει νά ὑπερπηδήσουμε τίς θεωρητικές καί πρακτικές δυσκολίες πού ἐμποδίζουν ἀκόμα μέχρι τώρα τή σκέψη μας καί τόν συλλογισμό μας.